

mint feltüntetett tulajdonos (ezért nemcsak félkövérrel, de aláhúzva is) a *szombat, helyi, szombathelyi* és *püspökség* szavaknál szerepel (aláhúzással) hasonlóképpen.

A mai helyesíráshoz igazítás itt érthető célkitűzése volt a szerzőknek, ám nem teljes mértékben valósult meg a névanyagban. Így a *Szent Márton* templomnévként ma is különírandó, településnévként azonban egybeírását igényelne, akár csak a településnévből származtatható további térképi nevek esetében: *Szent Mártonból* útnév, *Szent Mártoni határ dűlő* szántó, *Szent Mártoni erdő* erdő rész stb. nevében, amelyek mellé bonyolultabb esetek is adódhatnak: *Szent Márton erdő aljai dűlő*. A példaként kiemelt név az esetek többségében különírva szerepel, de egy *Szentmárton* (a település mint tulajdonos neve) és egy *Szentmártoni* adat is bekerült a mutatóba. A *hidi* és *hidi* szintén egyaránt előfordul, ugyancsak az egységesítés részleges hiányát jelezve. A birtokló személyek neve természetesen őrzi a térképen is szereplő formát: *Eszterházy Pál hg.*

A kiadvány újszerű és többféleképpen hasznosítható forrása lehet a helytörténet iránt érdeklődőknek, de a különböző célú, köztük a névtani kutatásoknak is.

FARKAS TAMÁS

KÖRMENDI GÉZA: A TATAI GIMNÁZIUM NÉVTÁRA 1765–2007

Második, javított és bővített kiadás
Argumentum Kiadó, Budapest, 2007. 403 lap

Tata város kiváló helytörténésze, gimnáziumának igazgatója, KÖRMENDI GÉZA számtalan cikkben, tanulmányban és könyvben foglalkozott már városának és iskolájának történetével. Mint néprajzos és nyelvész sem ismeretlen a szakmában, s különösen fontosak a névtan területén végzett eddigi munkái, amelyek egyike a „Komárom megye földrajzi nevei” című terjedelmes kötet (Bp., 1985). E névgyűjtést TURI RÓBERTTEL közösen szervezték, irányították, s a közzétételben is jelentős szerepet vállaltak. A következő évben KÖRMENDI GÉZA önállóan jelentette meg „Komárom megye helységneveinek rendszere” című kötetét, amely nagy lépéssel vitte előbbre általános helynévi ismereteinket a Kárpát-medence megszállásának, első településeinek kialakulása területén. (Nagy kár, hogy ez a több megyében elkészített rendszerezés végül elakadt, így nem lehet ma sem az egész nyelvterületre vonatkozó, de még a mai Magyarországra érvényes képet sem kapni a településnevek típusairól, illetve a települések hozzávetőleges keletkezési koráról.)

Most megjelent tekintélyes méretű könyvével KÖRMENDI GÉZA régi hagyományt követ, mégis új műfajt teremt Magyarországon. Az 1920–30-as években megjelentetett középkori vagy kora újkori összeírások, defterek, dézsmalajstromok, urbáriumok névlistái után az érdeklődés a század végén a nagy múltú iskolák tanulónévsorainak közlése felé fordult. 1979-ben a Kritérionnál két könyv is megjelent e témakörben. Az egyik JAKÓ ZSIGMOND és JUHÁSZ ISTVÁN közzétételében a „Nagyenyedi diákok 1662–1848”, amely igen sok jó adatot tartalmaz a történeti személynévkutatóknak (jóllehet sok munkát is ad a fölhasználása). A másik, TONK SÁNDOR könyve, az „Erdélyiek egyetemjárása a középkorban” inkább az előző típusba tartozik: régebbi neveket tartalmaz. E munkát kiváló forrásértéke következtében B. GERGELY PIROSKA több cikkben és tanulmányban

is földolgozta névtörténeti szempontból. Nagyrészt ez utóbbi könyvnek folytatása ugyan-csak TONK SÁNDOR (és SZABÓ MIKLÓS) munkája: „Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban, 1521–1700”. Ez azonban már Szegeden jelent meg, a KESERŰ BÁLINT szerkesztette „Fontes Rerum Scholasticarum” sorozatának negyedik kötete. Sajnálatos, hogy ez a sorozat nem kapott megfelelő méltánylást a magyar történeti személynévkutatók körében, noha több értékes névtani forrást tartalmazó munka van közöttük. Most csak BURA LÁSZLÓ „Szatmári diákok 1610–1852” és TONK SÁNDOR „A Marosvásárhelyi Református Kollégium diáksága 1653–1848” című köteteit említem meg, amelyeknek hihetetlenül bőséges, jól használható mutatókkal ellátott adattára számtalan szakdolgozat és akár nagyobb szintézis elkészítéséhez is tartalmaz értékes forrásanyagot.

Ezeknek az utóbbi könyveknek a nyomdokaiba lépett KÖRMENDI GÉZA most ismertető kötetével: „A Tatai Gimnázium névtára 1765–2007”. Már a címlapján érdekes névtani problémába ütközünk: mi az intézmény neve? Jogos-e a *Tatai Gimnázium* intézménynévként való, nagybetűs kezdése? Valóban ez a neve az iskolának? Semmiképpen sem! Az alcímben három „valódi” intézménynév is ott szerepel a főnti cím alatt: „A Kegyesrend Tatai Gimnáziuma (1765–1948)”; „Állami Gimnázium (1948–1951)”, valamint „Eötvös József Gimnázium (1951–2007)”. Mindezekhez még hozzá kell tennem, hogy 1844–1849 között *Tatai Királyi Gimnázium*, 1883–1910 között a *Magyarországi Kegyesrend Tatai Algimnáziuma*, 1931–1936 között *Tatai Kegyesrendi gróf Esterházy Miklós Reálgimnázium*, ma pedig a *Komárom–Esztergom Megyei Önkormányzat Eötvös József Gimnáziuma* az intézmény neve, de volt közben több más neve is kisebb-nagyobb eltérésekkel. Nem szándékom ezeknek a névváltoztatásoknak onomatológiai tanulságairól írni, de az itt fölvetett példáknak, az intézménynevek alakulásának, változásainak tanulságaival kellene már végre mélyrehatóbban is foglalkozni valakinek!

Az iskola történetének rövid bemutatása után a bevezetés ismerteti a könyv fölépítését, nagyobb fejezeteit, a tanulók adatainak forrásokban való előfordulását, statisztikai adatait az egyes esztendőkről, végül a forrásokat és a rövidítéseket. A könyv túlnyomó terjedelme természetesen adattár, amelynek kisebb része a tanárokról, jelentősen nagyobb része pedig a tanulókról szól. Különösen ez az értéke a könyvnek névtudományi szempontból. A családi és keresztnéven túl ugyanis majdnem mindig megtalálható a születési idő (illetve a korábbi anyakönyvek szerint az életkor), a születési hely, lakóhely (néha még az is, hogy a városban kinél volt bérelt szállása, melyik utcában vagy városrészben), korábban az apa keresztnéve és foglalkozása, újabban az anyja teljes leánykori neve. Már ez a felsorolás is mutatja, hogy mennyi mindenre lehet használni a névsorokat: leginkább a környék keresztnéveinek és családneveinek időszakonkénti vizsgálatára. Ahol a foglalkozások és a vallási hovatartozás megadásával is találkozunk, a névszociológia területére is kiterjeszthetjük vizsgálatainkat. Itt azonban álljunk meg egy szóra! Nagyon érdekes, hogy az 1891-ben született Szívós Andor, Horváth Ákos, az 1892-es Witauschek Gyula, Lengyel Aladár, az 1894-beli Hüttner Jenő úgyszintén római katolikus vallású, az ugyanakkor született Komlós (1907-ig Kohn) Géza, az 1890-es Strausz Andor, Nuszbaum Aladár, Engländer Ferenc pedig izraelita, de miért nem tudhatjuk meg az 1896-ban született Böhm Árpád, Engländer Árpád, Gerőfi Zoltán, Jaross Andor vallási hovatartozását? 1950-ig ugyanis szerepelt az anyakönyvekben a vallás megnevezése. Miért kellett ezek közléséről lemondani? Hiszen száz évnél jóval idősebbek lennének a megnevezettek! A névszociológia viszont éppen az egykorú, egyvidékű adatok eltéréseiből

(és hasonlóságaiból) tudna értékes és érdekes megállapításokat tenni. Mi volt erősebb: a hagyomány (vallási vonatkozású névválasztás) vagy az újítás (nemzeti tudat hangsúlyozása), netán az asszimilációra való törekvésnek volt nagyobb ereje a gyermekek nevének megválasztásában?

Természetesen a közölt adatok önmagukban is annyi lehetőséget tartalmaznak a különböző irányú kutatások számára, hogy csak legyen elegendő névtanos, aki él a lehetőségekkel, fölhasználja új eredmények föltárására, új ismeretek kikövetkeztésére ezt a hatalmas anyagot. Leginkább pedig abban bizakodhatunk, hogy ennek a kötetnek a mintájára másutt is lesznek lelkes igazgatók, tanárok, tanulók, akik fölkatják az adatokat, s lesznek iskolájukat szerető lokálpatrióta polgárok, akik lehetővé teszik az összegyűjtött adatok megjelentetését, mind a helybeli érdeklődők, mind a tudományos fölhasználók számára.

HAJDÚ MIHÁLY

NAMEN UND IHR KONFLIKTPOTENTIAL IM EUROPÄISCHEN KONTEXT

[Nevék és a bennük rejlő konfliktusok – európai összefüggésben]

Szerkesztette: NICOLE ELLER – STEFAN HACKL – MAREK L'UPTÁK

Edition Vulpes, Regensburg, 2008. 338 lap

A német nyelvű kötet (néhány további írással kiegészülve) a Regensburgi Egyetemen 2007 áprilisában tartott névtani szimpózium összegyűjtött tanulmányait tartalmazza. A tanácskozás és a kötet fő témája a tulajdonnevek használatában rejlő konfliktusok bemutatása, a névhasználattal kapcsolatos kérdéseket nyelvpolitikai-nyelvi jogi keretbe ágyazva. A kötet 21 tanulmányának 23 szerzője Európa 14 országát képviseli, ez biztosítja a különféle névpolitikai kérdések széleskörű európai panorámáját. A német nyelvű (ausztriai, dél-tiroli, elzászi, németországi és svájci) szerzők mellett cseh, szlovák, lengyel, horvát, bolgár, norvég, finn és magyar kutatók írásait foglalja magába a kötet.

RUDOLF ŠRÁMEK (Csehország, 11–6) tanulmányában a nevekkel kapcsolatos konfliktusok tipologizálására tesz kísérletet. Elméleti írásának középpontjában a tulajdonnevek nyelvi sajátosságainak, társadalmi (kommunikációs) kontextusba való beágyazottságának és ideológiai funkciójának hármasa áll. (Sajnálatos, hogy a konfliktus kiváltására alkalmas [?] exonimákra példának felhozott magyar nyelvű *Bécs* városnév a nyomtatásban hibásan, *Bécz* alakban jelenik meg.)

RÜDIGER HARNISCH (Németország, 17–28) írása az ezredforduló német nyelvű sajtójából gyűjtött példákon mutatja be a történelmileg „terhelt” (német nyelvű) közép-kelet-európai földrajzi nevek használatának problémáit (pl. *Posen ~ Poznan*). A „külső” (jelen esetben német) megnevezések használatának vagy kerülésének okait kutatva a szerző a politikai korrektség, a történelmi hitelesség, illetve az idegen nyelv(ek) ismeretének és presztízsének kérdésköréit járja körül.

BJÖRN HANSEN (Németország, 29–42) korpusznyelvészeti módszereket felhasználva elemzi a népnevek lehetséges konnotációit, illetve az ennek alapot szolgáltató nemzeti-